

DUNYONING ISHLARI ASARIDA ONA OBRAZI

Ismoilov Sardor

*Alisher Navo 'i nomidagi Toshkent davlat
o 'zbek tili va adabiyoti universitrtining
tarjima nazariyasi va amaliyoti
fakulteti 4-bosqich talabasi.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona obrazining jamiyatdagi va badiiy adabiyotdagi o 'rni turli xil janrlarda ushbu obrazning shakllanish xususiyatlari O 'tkir Hoshimovning „ Duniyoning ishlari “ asari asosida badiiy jihatdan tahlil qilingan. O 'tkir Hoshimovning asarlarida ona obrazi orqali ijtimoiy jamiyatda onaning, ayolning o 'rni , uning ichki kechinmalari, tashqi omillarning ta 'sirini o 'rganadi. Zero, duniyoning ishlari ichra eng buyuk ish onalikdir.

Kalit so'zlar: ona obrazi , ayol, badiiy timsol, ijtimoiy jamiyat, badiiy adabiyot

Annotation: this article presents a literary and thematic analysis of the mother figure , examining her role in both society and artistic literature. Drawing upon „ Such is Life “ by Utkir Hoshimov, the study explores the unique features of how the maternal image is constructed across different genres. Through the portrayal of the mother, Hoshimov reflects on the social position of women, their inner emotional world, and the impact of external circumstances on their lives. Ultimately, the study affirms that among all the affairs of the world, the most profound and noble is motherhood.

Keywords : mother image, woman, literary symbol, social context, fiction

Ona obrazi jamiyat tafakkurida mehr-muhabbat, sadoqat, go 'zallik va nafosatning yuksak timsoli sifatida qaraladi. Tarixiy jarayon davomida onalarga bo 'lgan hurmat va ehtirom tobora mustahkamlanib, bu holat badiiy va ilmiy adabiyotlarda keng aks etib kelmoqda. She 'riy va nasriy asarlarda ona siymosi muqaddas tushunchalar bilan qiyoslanib tasvirlanadi. Jumladan, Vatan, oila, sabr-toqat va hayot manbai bo 'lgan

quyosh kabi tushunchalar ko‘pincha ona obrazi bilan uyg‘unlashtiriladi. Bunday qiyoslar inson ongida onaning fidoyiligi, cheksiz sabri va mehrga to‘la quchog‘i bilan bog‘liq tasavvurlarni uyg‘otadi. Islom manbalarida ham onaning maqomi yuksak baholanib, Payg‘ambar Muhammad Mustaf o (s.a.v.) hadislarida onaga ehtirom ko‘rsatish oliy qadriyat sifatida e‘tirof etiladi.

Adabiyotshunoslikda adabiyot so‘z san’ati sifatida talqin qilinadi. Biroq bu tushuncha so‘zning kelib chiqishi va shakllanish jarayonini ilmiy jihatdan o‘rganishni ham taqozo etadi. So‘zning paydo bo‘lish ildizlari, uning dastlabki shakllari va ilk nutq kimga mansub bo‘lganligi masalasi tilshunoslik va falsafa fanlarida muhim nazariy muammo sifatida qaraladi. Mazkur savollar inson tafakkuri va nutq faoliyatining shakllanish bosqichlarini aniqlashda muhim ilmiy ahamiyatga ega. Badiiy adabiyotda obraz yaratuvchi vosita bo‘lgan so‘z, aslida olamlar barpo etilishiga sabab bo‘lgan ilohiy qudrat.

Bu omilning kuch-u qudratidan olamlar yaratildi. Bu so‘ngsiz qurol Yaratganning olim sifati bilan sharaflantirgan yaratig‘i, Odam o‘g‘illariga, olamlar Robbisi tarafidan imtiyoz o‘laroq berildi. Navoiy hazratlari ta’riflaganidek, insonni jamiki mavjudotlardan aziz qildi. Aslida yeryuzida insonning yashashi, hayot sinovlari, uni o‘rab turgan borliqqa va inson ommillariga bog‘liq emas. Aynan so‘z sohibining ijobiy yoki salbiy fikrlar oqimiga bog‘liq bo‘ladi. Shayx Aziziddin Nasafiy “Komil inson” kitobida odamiylikning to‘rtsifati haqida yozadi. Yaxshi so‘z, yaxshi ish, yaxshi xulq va marifat. Birinchi navbatda yaxshi so‘zdan baxs etadi. Yaxshi so‘z demak, yaxshi niyatdir. Yaxshi niyato‘z o‘zidan, yaxshi ishga sabab bo‘ladi. Yaxshi ish esa, go‘zal amal demakdir. Go‘zalamal esa, go‘zal xulqning tamali hisoblandi. Go‘zal xulq sohibiga har doim ma’rifat eshiklari ochiqdir. Shu bois inson o‘zining so‘zlari orqali butun taqdirini yaratadi.

Soʻz insoniyat tafakkuri va borliqni anglash jarayonida muhim ontologik va gnoseologik omil sifatida namoyon boʻladi. Aynan ushbu omilning kuch-qudrati bilan olamlarning yaratilgani diniy-falsafiy manbalarda taʼkidlanadi. Soʻz Yaratganning “olim” sifati bilan sharaflangan insonga inʼom etilgan yuksak neʼmat boʻlib, u Odam farzandlariga Robb-ul-olamin tomonidan berilgan muhim imtiyoz sifatida talqin qilinadi. Alisher Navoiy asarlarida ham soʻz va tafakkur insonni barcha mavjudotlardan ustun qoʻyuvchi asosiy mezon sifatida eʼtirof etiladi.

Insonning yer yuzidagi hayoti va boshdan kechiradigan sinovlari koʻproq tashqi omillarga emas, balki uning ichki nutqi va fikrlarining ijobiy yoki salbiy yoʻnalishiga bogʻliqdir. Bu jihat Sharq mutafakkirlari qarashlarida ham muhim oʻrin tutadi. Jumladan, Shayx Aziziddin Nasafiy “Komil inson” asarida odamiylikning toʻrt asosiy sifati — yaxshi soʻz, yaxshi amal, yaxshi xulq va maʼrifatni alohida taʼkidlaydi. Mutafakkir ushbu zanjirning boshlanish nuqtasi sifatida yaxshi soʻzni koʻrsatadi. Yaxshi soʻz ijobiy niyatning ifodasi boʻlib, u tabiiy ravishda yaxshi amalni yuzaga keltiradi. Yaxshi amal esa goʻzal xulqning shakllanishiga xizmat qiladi, goʻzal xulq esa insonni maʼrifat sari yetaklaydi. Shu maʼnoda, inson oʻz hayot yoʻlini va taqdirini bevosita soʻz orqali shakllantiradi.

Soʻzlash qobiliyati insoniyatga inʼom etilgan ilohiy neʼmat boʻlishi bilan birga, bu neʼmatni hayotda namoyon etuvchi ilk muallim — ona obraziga chambarchas bogʻliqdir. Ona inson hayotidagi birinchi tarbiyachi, mehr-muhabbat va samimiyat timsoli sifatida bolaga nafaqat nutqni, balki hayotni soʻz orqali barpo etish imkonini ham beradi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda, xususan, kvant fizika va kvant psixologiyasi doirasida soʻz inson taqdiriga taʼsir koʻrsatuvchi muayyan energetik va psixologik kuch sifatida talqin qilinmoqda.

Badiiy soʻz esa inson ruhiyati va qalbiga bevosita taʼsir etuvchi estetik hodisa hisoblanadi. U insoniyat bilan baravar paydo boʻlgan badiiy tafakkurning mahsuli boʻlib, chuqur hissiy kechinmalarni jonli va taʼsirchan tarzda ifodalash imkonini

beradi. Badiiy falsafa orqali inson qalbida mavjud bo'lgan umuminsoniy tuyg'ular va hayotiy tajribalar ifodalanadi. Ushbu jarayonlarning barchasi insonni so'zlashga o'rgatgan buyuk maktab — ona mehr-muhabbatining ilk ong qatlamlarida shakllanishi bilan izohlanadi. Shu bois, insoniyatning ma'naviy va ruhiy kamoloti onaning cheksiz muhabbati va shafqati bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi.

Dunyoda ona haqida yozmagan ijodkorning o'zi yo'q. Har qanday ijodkorning qalbida o'z onasiga bag'ishlangan satrlar mavjud. Tug'ilgan zahotimiz ona allasi orqali qulog'imizga singigan tilning nomi ham ona nomi bilan bog'lanishi bejizga emas. Insoniyat onadan ilk bor hayot qo'shig'inieshitarkan, sevgi va muhabbat tuyg'ulari bilan kodlanadi.

Mashhur o'zbek adibi, O'zbekiston xalq yozuvchisi O'tkir Hoshimov o'zining ijodiy faoliyati davomida ona obrazini ko'plab badiiy asarlarida turli qirralarda yoritib kelgan. Yozuvchi asarlarida ona timsoli nafaqat oilaviy mehr-muhabbat ifodasi, balki jamiyatning ma'naviy asoslarini mujassamlashtiruvchi ramziy obraz sifatida talqin etiladi.

O'tkir Hoshimov 1941-yil 5-avgustda Toshkent shahrida tavallud topgan. U Toshkent davlat universiteti (hozirgi O'zMU) filologiya fakultetining jurnalistika bo'limini 1964-yilda tamomlagan. Adibga 1991-yilda "O'zbekiston xalq yozuvchisi" faxriy unvoni berilgan. Uning adabiy faoliyati 1960-yillardan boshlangan bo'lib, ilk kitobi "Po'lat chavandoz" 1962-yilda ocherklar to'plami sifatida nashr etilgan. Yozuvchining birinchi yirik nasriy asari "Cho'l havosi" 1963-yilda chop etilgan.

Keyingi yillarda adib tomonidan "Odamlar nima derkin" (1965), "Shamol esaveradi" (1966), "Qalbingga quloq sol" (1973), "Bahor qaytmaydi" (1982) kabi qissalar hamda "Nur borki, soya bor" (1976), "Ikki eshik orasi" (1986), "Tushda kechgan umrlar" (1994) romanlari yaratilgan. Mazkur asarlarda yozuvchi inson taqdiri,

ijtimoiy muhit va axloqiy qadriyatlarni badiiy tahlil qilgan holda, ona obraziga alohida e'tibor qaratadi. Shu jihatdan, O'tkir Hoshimov ijodi o'zbek adabiyotida ona timsolining chuqur va hayotiy talqinlari bilan ajralib turadi.

Yozuvchining bir qancha asarlari ekranlashtirilgan. «Xazon bo'lgan bahor», «Inson sadoqati» (1975), «Vijdon dorisi», «To'ylar muborak» (1979), «Qatag'on» kabi drama, komediya, bir qator kinostsenariylar muallifi. «Daftar hoshiyasidagi bitiklar» (2001) kitobi ijtimoiy-ma'naviy hayotda muayyan iz qoldirgan. Yozuvchining „Dunyoning ishlari“ qissasi 1970- yilda yozilgan. „Bu qissa katta-kichik novellalardan iborat. Biroq ularning barchasida men uchun eng aziz odam - onam siymosi bor. Bunday odamlarning hammasini o'z ko'zim bilan ko'rganman. Faqat ba'zilarining ismi o'zgardi, xolos. Bu odamlarning qismati ham qaysidir jihati bilan onamga bog'langan. Dunyodagi hamma onalar farzandiga munosabat bobida bir-biriga juda o'xshaydi. Bas, shunday ekan, bu asar sizlarga bag'ishlanadi, aziz Onajonlar!“¹ kabi kirish so'zlari bilan boshlangan bo'lib, asar butunligicha onalarga bag'ishlanadi.

Asarda turli vaziyatlarda ona yoki ayol o'z farzandi uchun qanchalik fidokorligi badiiy jihatdan yoritib berilgan. Misol qilib gilam paypoq asarini keltirishimiz mumkin. Shunday novellalardan biri — “Gilam paypoq” — onalik tuyg'usining badiiy yuksak ifodasidir. Bu hikoya kichik hayot lavhasidek tuyulsa-da, unda butun bir davr ruhi, ona mehrining buyukligi va insoniy qadriyatlarning chuqur falsafasi mujassam. Asarda markaziy obraz — oddiy, mehnatkash, hayot sinovlarini boshidan kechirgan ona. U hayotda ko'p narsani ko'rgan, ammo mehrini yo'qotmagan, sabrni o'z hayotining tayanchiga aylantirgan ayol sifatida gavdalanadi. Gilam paypoq — bu nafaqat bir buyum, balki onalik mehrining, fidoyilik va sadoqatning timsolidir. Gilam odatda uy bezagi, hashamat ramzi sifatida qaraladi, biroq ona uchun u bezak emas, farzandining iliqligi, sog'ligi va tinchligi uchun vositadir. Yozuvchi ana shu tafovut orqali onaning ichki olamini, uning hayot falsafasini ochib beradi. Ona kechayu kunduz

¹ Hoshimov O'. Dunyoning ishlari [3]

mehnat qiladi, sovuq qishda farzandining oyoqlari muzlab qolmasin deb gilamdan paypoq to‘qiydi. Bu kichik, ammo nihoyatda chuqur ma’no kasb etgan holat — onaning o‘z qulayligini, hatto o‘z hayotining bir qismini farzandlari uchun qurbon qilishining ifodasidir. U farzandlari uchun yashaydi, ularning baxti, iliqligi va tinchligi uning hayot mazmuniga aylanadi. O‘tkir Hoshimov bu holatni ortiqcha dramatizm yoki sun’iy hissiyotlarsiz, oddiy, tabiiy tasvir orqali beradi. Shu oddiylikda asarning butun kuchi mujassam — bu jim fidoyilik, mehrning so‘zsiz ifodasi.

“Gilam paypoq” novellasidagi sovuq va qish manzaralari ham ramziy ma’noga ega. Tashqi sovuq — hayotdagi qiyinchiliklar, og‘irliklar ramzi bo‘lsa, onaning to‘qigan paypog‘i — shu sovuqqa qarshi turuvchi mehr, insoniy iliqlik timsolidir. Gilam paypoq issiqlik beradi, ammo u oddiy issiqlik emas — u onalik muhabbati bilan berilgan ruhiy issiqlikdir. Shu orqali yozuvchi insonni har qanday sinovdan olib o‘tadigan kuch bu mehr, ayniqsa, onaning mehridir, degan g‘oyani ilgari suradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, “Gilam paypoq” — bu ona haqida yozilgan oddiy hikoya emas, bu onalik sha’niga bitilgan badiiy madhiyadir. O‘tkir Hoshimov ona timsolida hayotning abadiy qadriyatlarini — sadoqatni, mehrni, sabrni va fidoyilikni kuylaydi. Gilam paypoq — onaning mehridan to‘qilgan hayotning o‘zi, onaning qo‘li bilan berilgan iliqlikdir. Zero, yozuvchi ta’kidlaganidek, **“dunyoning ishlari ichra eng buyuk ish — onalikdir.”**

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Suvon Meli., Adabiyot falsafasi, yohud ko‘zguga aylangan ko‘ngil, - Maqola
2. Abdullayeva M. ,ADABIYOTDA ONA OBRAZINING TARIXIY ILDIZLARI,- Maqola
3. Aliyev, A. Din va jamiyat: Tarixiy va zamonaviy yondashuvlar – Boku: Elm, 2017.

4. Hoshimov O'. Dunyoning ishlari, Toshkent. Yangi asr avlodi, 2019.-336 b.
5. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-nasri/o-tkir-hoshimov-1941-2013>